

MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA AKTIVNOSTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA NA GLOBALNOM NIVOU

OPPORTUNITIES FOR IMPROVEMENT ACTIVITIES PREVENTION OF MONEY LAUNDERING ON A GLOBAL LEVEL

Senija Nuhanović

Univerzitet u Tuzli, Ekonomski fakultet, Tuzla, Bosna i Hercegovina

Mirnesa Baraković Nurikić

Univerzitet u Tuzli, Ekonomski fakultet, Tuzla, Bosna i Hercegovina

© MESTE NGO
JEL Category: E49

Apstrakt

Pranje novca predstavlja aktivnost pojedinaca ili firmi da prikriju trag pravog izvora nezakonito stečenog novca, pri čemu se u tu svrhu koriste brojne tehnike. Perači novca pretežno za te svrhe koriste finansijski sektor, a naročito banke, s tim da se, dosta rjeđe koriste i nebankarske institucije. Prema procjenama MMF-a u svijetu se godišnje opere između 500 i 1.500 milijardi dolara, dok su po nekim drugim procjenama ti iznosi dosta veći. Iako ne postoje precizni podaci o količini opranog novca na godišnjem nivou, same procjene upućuju na to da je u pitanju veoma rasprostranjena aktivnost, ali i izuzetno kompleksan svjetski problem. Pranje novca danas ima uticaj ne samo na pojedine zemlje u kojima se ove aktivnosti dešavaju, nego utiču i na ekonomsku, političku, sigurnosnu i socijalnu strukturu svih zemalja svijeta. Zbog postojanja specifičnosti u pogledu pravnog, ekonomskog i privrednog sistema svake zemlje, na nacionalnom nivou se razvijaju sistemi za borbu protiv pranja novca. Neki od načina na koje se države štite od aktivnosti pranja novca su: represivna/preventivna strana sistema, identifikacija i praćenje klijenata, prijava gotovinskih transakcija, prijava sumnjivih transakcija, te finansijsko-obavještajna služba. Na globalnom nivou postoje mnogobrojni međunarodni dokumenti koji predstavljaju osnovne standarde u oblasti borbe protiv pranja novca, ali i finansiranja terorizma. Neke od međunarodnih institucija koje se bave problemima pranja novca i finansiranja terorizma su: Organizacija ujedinjenih naroda, Evropska unija, Financial Action Task Force, Committee of Experts on Terrorism, Egmont grupa, International

Adresa autora zaduženog za korespondenciju:

Senija Nuhanović

senija.nuhanovic@untz.ba

Association for Insurance Supervisors, International Money Laundering Information Network i dr. Osnovni cilj predmetnog rada je analiza dosadašnjih mjera i aktivnosti usmjerenih na sprečavanje pranja novca, implementiranih, kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou, kao i razmatranje mogućnosti njihovog unapređenja u narednom periodu.

Ključne riječi: pranje novca, sprečavanje pranja novca, međunarodne institucije, međunarodni dokumenti, međunarodni standardi

Abstract

Money laundering is the activity of individuals or firms to conceal the traces of the real source of illegally obtained money. A lot of different techniques are used for money laundering. For such purposes launderers predominantly used, the financial sector, especially banks. The nonbank institutions are rarely used. According to the IMF, the world's yearly launders between 500 and 1,500 billion USD, while the other estimates says that these amounts are quite larger. Although there are no precise annually data on the amount of money laundered, the estimates indicate that this is a widespread activity, but also extremely complex problem in the world.

Nowadays, money laundering has an impact not only on the individual countries in which these activities take place, but is also affected by the economic, political, security and social structure of all countries of the world. Every nation has developed different systems for preventing money laundering. The main reason for those different systems is the existence of specificity in terms of legal, economic and business systems of each country. Some of the ways that the state protect against money laundering are: repressive / preventive part of system, clients identification and tracking, cash transactions notification, suspicious transaction reports, and the financial-intelligence.

At the global level, there are numerous international documents which are basic standards to combat money laundering, and terrorism financing. Some international institutions dealing with issues of money laundering and terrorist financing are: The United Nations (UN), European Union (EU), Financial Action Task Force (FATF), Committee of Experts on Terrorism (CODEXTER), The Egmont Group, International Association for Insurance Supervisors (IAIS), International Money Laundering Information Network (IMoLIN), etc.

The main objective of the present work is the analysis of previous measures and activities aimed at the prevention of money laundering, implemented both at national and global levels, as well as consider the possibility of their improvement in the future.

Keywords: Money laundering, prevention of money laundering, international institutions, international documents, international standards

1 UVOD

Pranje novca je globalni problem koji ima povratne efekte na ekonomsku, političku, sigurnosnu i socijalnu strukturu svih zemalja u svijetu. Pranje novca je proces u kome je imovinska korist stečena izvršenjem kaznenog djela, pri čemu pojedinci traže načine da koriste tako stečeni novac ili imovinu tako da svojim aktivnostima ne privlače pozornost nadležnih organa. Često se proces pranja novca dijeli u određene faze, koje ne moraju u stvarnom životu da se pojavljuju, nego se više teorijski koriste kako bi se bolje objasnio sam proces na koji se vrši proces pranja novca. Iako su ekonomske aktivnosti postale globalne, naponi poreskih organa i njihovi rezultati pretežno

ostaju na lokalnom nivou. Svaka država ima specifične načine za borbu protiv pranja novca, ali svi načini imaju svoje zajedničke karakteristike koje se ogledaju u općeprihvaćenim međunarodnim standardima. Uglavnom sve zemlje koje su značajnije pogođene ovim fenomenom imaju posebne organizacije ili jedinice u vidu tzv. radnih grupa za borbu protiv pranja novca. Posljednjih godina, a naročito od početka aktualne globalne ekonomske krize, veliki broj zemalja je izrazilo veću spremnost i odlučnost za značajniju koordinaciju s međunarodnim institucijama u cilju traženja glavnih uzroka i rješenja za sprečavanje pranja novca, utaje poreza i drugih sličnih nezakonitih aktivnosti. Neki konkretniji prijedlozi i mjere vezani za poreske

rajeve, sankcionisanje i sl., odnosno međunarodno djelovanje doneseni su na samitima G20 ili tzv. Globalnom forumu, koji se periodično održava.

2 POJMOVNO ODREĐENJE I FAZE PROCESA PRANJA NOVCA

Postoji više definicija pojma pranje novca (*money laundering*).¹ Pojam pranje novca uglavnom se odnosi na sve vrste "postkriminalnih aktivnosti usmjerenih na prikrivanje imovinske koristi ili vrijednosti stečene na nezakoniti način" (Meštrović, 2002, p. 147), ulaganjem u finansijski i nefinansijski sistem, s krajnjim ciljem njegove legalizacije. Bez obzira na činjenicu što takva sredstva nikada neće biti zakonski čista, ma koliko je faza prijava novac prošao i različitih oblika promijenio, pranje novca će biti uspješno tek ako (i kada) se uspije zametnuti trag njegove prave prirode, izvora ili vlasništva. Priljavim novcem se smatra svaki novac koji je stečen kaznenim djelom i imovina koja iz njega proizilazi, a najčešće se povezuje sa trgovinom droge, prijevarom, poreznom utajom i drugim nezakonitim aktivnostima. Prema drugoj definiciji, pranje novca je pretvaranje dobiti koja je stečena nelegalnim ili protuzakonitim poslovnim aktivnostima u zemlji ili inostranstvu, s posebnim naglaskom na trgovinu drogom, u dobit koja je stečena legalnim i zakonitim poslovnim aktivnostima. Može se reći da je pranje novca finansijska operacija kojom se nelegalno stečena sredstva usmjeravaju preko brojnih računa kod različitih banaka, ili pretvaraju u drugi oblik (akcije ili vrijednosnice), s ciljem da se sakrije početni, stvarni iznos sredstava, odnosno njihovo porijeklo. (Miljković, 2008, p. 253)

U smislu Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, pranje novca podrazumijeva (Zakon, 2009):

- Zamjenu ili prijenos imovine, ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama, a s ciljem prikrivanja ili zataškavanja nezakonitog porijekla imovine ili pružanja pomoći nekom licu koje je umiješano u takve aktivnosti radi

izbjegavanja zakonskih posljedica počinjenih radnji;

- Prikrivanje ili zataškavanje prave prirode, mjesta porijekla, raspolaganja, kretanja, prava na ili vlasništva nad imovinom ako je ta imovina stečena kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;
- Sticanje, posjedovanje ili korištenje imovine stečene kriminalnim radnjama ili činom učešća u takvim radnjama;
- Učešće ili udruživanje radi izvršenja, pokušaja izvršenja, odnosno pomaganja, podsticanja, olakšavanja ili davanja savjeta pri izvršenju bilo koje od navedenih radnji.

Na osnovu prethodno navedenih definicija može se zaključiti da u osnovi pranje novca podrazumijeva pretvaranje nelegalno stečenih sredstava u sredstva koja imaju legalnu formu stjecanja i raspolaganja. Pranje novca možemo najkraće definisati kao pretvaranje ilegalno ostvarene dobiti u prividno legalnu. (Heršak, 1992, p. 741) Neke od posljedica pranja novca su (Mista, 2013, p. 42):

- Podrivanje stabilnosti, transparentnosti i učinkovitosti finansijskog sistema zemlje,
- Ekonomski poremećaji i nestabilnost,
- Ugrožavanje programa reformi,
- Smanjenje investicija,
- Gubljenje ugleda države i
- Ugrožavanje nacionalne sigurnosti.

Proces pranja novca je jako složen jer u njemu često sudjeluju manje ili veće grupe ljudi stvorene *ad hoc* ili samo za vrijeme dok se novac ne uvede u legalne tokove, dok se njegovo djelovanje proteže preko međunarodnih granica. Ovom procesu prethodi i čitav niz kaznenih djela koja je teško naknadno otkriti, što dodatno usložnjava samu proceduru otkrivanja izvora nelegalno stečenih sredstava. Proces pranja novca može se podijeliti u tri osnovne faze, s tim što uvijek treba imati u vidu da je ova podjela više teorijskog karaktera, te da u praksi često dolazi do preklapanja ili izostajanja neke od tih faza. U pitanju su slijedeće faze (Kovačević, 2011, p. 306):

¹ Izraz „pranje novca“ promovisao je londonski *The Guardian* 1973. godine u vezi s poznatom Nixonovom

aferom *Watergate*, u kojoj se radilo o iznosu od 200.000 USD predviđenom za finansiranje američke republikanske predizborne kampanje.

1. Prva faza se odnosi na prekidanje veze između novca i nezakonite aktivnosti kojom je stečen i naziva se "ulaganje" ili kako je neki autori nazivaju "polaganje". U ovoj fazi se nezakonito stečena sredstva (najčešće gotovina) različitim vrstama aktivnosti uvodi u legalne tokove ili pretvara u neku drugu vrstu imovine. Jedan od načina ulaganja prljavog novca je da se gotovina pribavljena kriminalnim poslovima uplaćuje na bankovne račune, pod izgovorom neke regularne djelatnosti, u kojoj se plaćanje vrši u gotovom novcu (na primjer razne vrste restorana, butika i sl.), gdje dolazi do njegovog miješanja s prihodima zakonitog poslovanja, čime se smanjuje mogućnost otkrivanja prljavog novca. Drugi način je osnivanje lažne (fantomske) kompanije koja ne posluje nego se bavi isključivo polaganjem prljavog novca. Osim toga, velike sume novca mogu se polagati u iznosima manjim od zakonskog cenzusa ili iznosima koji nisu sumnjivi nadležnim organima, ili se prljavi novac može prebaciti u države koje nemaju jake sisteme za sprečavanje pranja novca.
2. Druga faza procesa pranja novca je faza "raslojavanja" ili faza "prikriivanja", koja podrazumijeva prebacivanje novca s računa na račune diljem svijeta. Prebacivanje se vrši različitim transakcijama, a njihova glavna svrha jeste da se prikrije veza između novca i kriminalnih aktivnosti od koji potiču. U ovoj fazi nezakonito stečena sredstva počinju svoj put prikriivanja traga pravom izvoru. Često se u tu svrhu osnivaju preduzeća u inozemstvu koja se pojavljuju kao dobavljači i šalju lažne ili uvećane fakture preduzeća u kojem je već došlo do deponiranja prljavog novca, s tim da do razmjene roba ili usluga uopće ne dolazi ili se ova razmjena odvija u neodgovarajućem broju ili kvaliteti, a jedino što se kreće jeste novac. Pored ovog načina često se koriste i drugi načini poput: mijenjanje valute, krijumčarenje, poslovanje preko *off shore* zona, pretvaranje novca u druge oblike (čekove, mjenice, dionice ili bilo koji oblik vrijednosnih papira, kao i pretvaranje novca u materijalnu imovinu kao što su pokretnine i nekretnine), doznake sredstava, elektronsko prebacivanje novca (elektronsko bankarstvo), kupovine polica osiguranja,

automobila, jahti, akcija u preduzećima, investicijskih fondova, etc.

3. Treća faza je integracija i ona podrazumijeva da se nakon ove faze prljavi novac javlja kao novac koji potječe od zakonom dozvoljene djelatnosti. U ovoj fazi je najteže otkriti sam čin pranja novca, kao i njegovog počinitelja. Najčešće se ova faza vrši na način da se kupuju nekretnine, poput zgrada, skladišta ili stanova, ili pak da se investira u preduzeća koja su u teškoćama i koja nakon toga nastavljaju raditi a dividende i direktorske plaće koje se isplaćuju imaju oblik zakonitih prihoda. Kada se prljavi novac pojavi u ovoj fazi gotovo pa nemoguće je otkriti njegovo nezakonito porijeklo.

Uz tri faze pranja novca: polaganje, oplemenjivanje i integraciju moguće su i neke međufaze, dok u posljednje vrijeme alternativni načini pranja novca čine strukturu procesa pranja novca znatno kompleksnijom. Kako će se odvijati pojedina faza i koje će se metode pritom koristiti ovisi o raspoloživim mehanizmima za pranje i zahtjevu organiziranog kriminala koji taj posao naručuje. (Bejaković, 1997, p. 463)

3 MEĐUNARODNI PROPISI I TEHNIKE U VEZI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA

Tehnike pranja novca su brojne i prilagođavaju se konkretnoj situaciji, ali se uobičajeno sve tehnike dijele na nekoliko osnovnih vrsta.

Prva tehnika je tehnika "usitnjavanja" koja podrazumijeva postojanje velikog broja novčanih depozita, deponovanih kod međusobno nepovezanih finansijskih institucija, od kojih je svaki manji od onoga za koji je propisana obaveza prijavljivanja kod nadležnih organa. (Miljković, 2008, p. 255) Ti računi se najčešće otvaraju pod lažnim imenima i nakon usitnjavanja oni se ponovo prikupljaju na centralni račun. Zbog usitnjavanja i prenosa na jedan račun gubi se trag i porijeklo novca. Ovdje spada kupovina bankarskih zapisa, kreditnih pisama, kao i pranje novca preko tzv. fasadnih kompanija, posebno kada su u pitanju veće količine novca. Fasadne kompanije služe kao paravan u nekoj zemlji koja ne brine previše o porijeklu novca i koja vrši prebacivanje novca drugoj tvrtki koja je obično u nekom offshore centru, koju zastupaju nominalni

vlasnici ili lokalni odvjetnici, da bi se zatim taj novac transferirao u banku u nekom od "poreskih rajeva"². Zadnja faza podrazumijeva ulaganje novca u neki legalan posao ili u neku uglednu finansijsku instituciju, koja se često nalazi u samoj zemlji porijekla prijavog novca.

Druga tehnika pranja novca je pogrešno fakturisanje izvoza i uvoza i krivotvorenje podataka u instrumentima međunarodnog platnog prometa i carinskih deklaracija, u čiju svrhu se najčešće koriste špediterske kompanije. (Miljković, 2008, p. 255) U ovu vrstu spada i izdavanje lažnih računa za robu i usluge koje nisu izvršene ili isporučene, kao i odštetne zahtjeve za isplatu osiguranja za robu koja nije nikada ni postojala. U ovoj tehnici se prijavljuje novac koristi za kupovinu polica osiguranja koje se mogu prijevremeno unovčiti uz diskont ili poslužiti kao kolateral za bankarski zajam.

Trampa ukradene domaće robe za legalnu aktivu u inozemstvu uz odgovarajući diskont nije toliko sofisticirana ali se i dalje primjenjuje kao treća tehnika pranja novca. Najčešće se vrši pomoću kupovine vrijednosnih papira i finansijskih derivata posredstvom brokera, gdje se naknadno sačini ugovor o kupovini i prodaji *futures*-a i evidentira kod brokera, na osnovu čega se stvara prividno legalno stečena dobit. (Miljković, 2008, p. 258) Osim ovog načina često se koriste i kupovine čipova za kocku u kazinima, kao i kupovina strane valute u manjim iznosima za turistička putovanja, čime se prijavljuje novac preko mreže turista iznosi iz zemlje.

Neki od općeprihvaćenih načina sprečavanja pranja novca su (Mista, 2013, p. 42):

- represivna/preventivna strana sistema,
- identifikacija i praćenje klijenata,
- prijava gotovinskih transakcija,
- prijava sumnjivih transakcija, te
- finansijsko-obavještajna služba.

Represivna strana sistema podrazumijeva kazneno gonjenje i kažnjavanje počinitelja ovih kaznenih djela, kao i oduzimanje cijelog iznosa

novca ili imovine koja je predmet kaznenog djela.³ Ove mjere se koriste kako bi se onemogućilo kriminalcima da koriste prihode stečene nelegalnim putem na zakonite načine. U Bosni i Hercegovini, propisana kazna za kazneno djelo pranja novca je od 6 mjeseci do 5 godina zatvora, a ako iznos novca koji je predmet kaznenog djela prelazi 50 miliona KM, kazna je i do 10 godina zatvora.

Preventivna strana sistema obuhvata nekoliko osnovnih mjera na planu sprečavanja pranja novca prije nego što se ono dogodi. Neke od najznačajnije mjera su (Mista, 2013, p. 45):

- identifikacija i provjera identiteta klijenata i stvarnih vlasnika, kao i redovito praćenje klijenata,
- prijavljivanje gotovinskih transakcija preko iznosa određenih zakonom,
- prijavljivanje sumnjivih transakcija, te
- čuvanje podataka o klijentima i transakcijama.

Dobro poznavanje klijenata i načina njihovog poslovanja je jedna od osnovnih pretpostavki uspješne borbe protiv pranja novca. Svaki nepoznati klijent predstavlja vrlo visok rizik od pranja novca, pa se iz tog razloga bankama i drugim finansijskim institucijama zakonima zabranjuje otvaranje računa, uspostavljanje drugih oblika saradnje, kao i vršenje transakcija ukoliko nije utvrđen identitet klijenta. (Mista, 2013, p. 50) Sama identifikacija klijenata u stvarnosti nije dovoljna, jer je potrebno znati ko stoji iza tih klijenata odnosno ko u njihovo ime donosi odluke u poslovnom svijetu. Ukoliko to nije poznato, ne može se ni govoriti o učinkovitom sprečavanju pranja novca. Osim same identifikacije klijenata, potrebno je i stalno praćenje i nadzor nad klijentom kako bi se saznalo kako on u stvarnosti posluje.

Prijava gotovinskih transakcija finansijsko-obavještajnoj službi je jedna vrsta preventivne mjere sprečavanja pranja novca, koja ima za cilj da spriječi ulazak prijavog novca u legalne finansijske tokove i da pravovremeno otkrije takve

² Poznata američka banka Merrill Lynch procijenila je krajem 1995. g. da u u bankama poreskih rajeva leži oko 1.500 milijardi dolara ili oko 15% bruto svjetskog proizvoda.

³ Kazne za pranje novca u svim državama svijeta su vrlo oštre i u većini slučajeva premašuju kazne koje su određene za kaznena djela kojima je stečen novac koji se pere.

pokušaje. Na osnovu toga se prave baze podataka o slučajevima za koje postoji sumnja da su određena lica povezana sa pranjem novca i ti se podaci prosljeđuju policiji, carinskim organima, tužiteljstvu ili drugim tijelima na dalju nadležnost. (Mista, 2013, p. 51)

Svako odstupanje od uobičajenog načina poslovanja klijenta, kao i svaka uočena nepravilnost koja upućuje na sumnju da se radi o pranju novca, treba biti prijavljena nadležnim organima koji su zaduženi za radnje povezane sa sprečavanjem pranja novca. Sumnjive transakcije se najčešće otkrivaju na osnovu liste pokazatelja ili indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija.⁴

Prikupljanje i koordinirana razmjena ovih informacija između nadležnih organa je jedan od osnovnih elemenata u borbi protiv pranja novca,

zbog čega su mnoge države oformile i specijalizovane organe koji se bave navedenim poslovima i koji se zovu finansijsko-obavještajna služba (*financial intelligence unit*).⁵ Definicija finansijsko-obavještajne službe koju je usvojila Egmont grupa a koju prihvaćaju i drugi međunarodni standardi u ovoj oblasti glasi: "...središnja nacionalna agencija nadležna za primanje (i gdje je moguće traženje), analiziranje i prosljeđivanje nadležnim organima izvještaja o finansijskim transakcijama:

- za koje se sumnja da su u vezi s prihodima stečenim kriminalom, ili
- koji su predviđeni nacionalnim zakonodavstvom, u cilju borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma." (Kapor, 2012, p. 191)

Tabela 1. Područja investicija zemalja usmjerenih za borbu protiv pranja novca

Jačanje sistema praćenja transakcija	60%
Pregled, ažuriranje i održavanje sistema poznavanja svojih mušterija	59%
Jačanje	42%
Provizije za treninge	35%
Implementacija FACTA	35%
Proceduralna ažuriranja	25%
Održavanje liste sankcija	23%
Povećanje internih zahtjeva za izvještavanje	12%
Aktivnosti usmjerene za borbu protiv mita i korupcije	11%
Unazadni pregledi transakcija	8%
Ostalo	4%

Izvor: (Anderson & Pesce, 2014, p. 14)

Navedena tabela pokazuje koja su to područja u 2014. godini u koja su države najviše investirale, a koja se tiču sprečavanja pranja novca ili smanjenja njegovog obima. Jasno se vidi da su tri područja u koja se investira najviše novca: jačanje sistema praćenja transakcija, pregled, ažuriranje i održavanje sistema poznavanja svojih mušterija, te jačanje.

Prva inicijativa kojom se željela postići kordinacija međunarodne borbe protiv pranja novca, pojavila se osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Nakon toga, međunarodna zajednica je donijela mnoštvo konvencija, direktiva i upustava o tome na koji način se sprečava pranje novca, ili ukoliko se ono desilo, na koji način se postupa sa njegovim počiniocima i sudionicima. Jedna od

⁴ Liste indikatora sadrže listu postupanja ili ponašanja klijenata koja upućuju na aktivnosti koje nisu u skladu sa pretpostavljenim ponašanjem klijnta ili na drugi način upućuju na sumnju da se radi o pranju novca.

⁵ Ove službe su i u međunarodnim konvencijama i drugim međunarodnim dokumentima pomenute pod ovim imenom.

strategija koja je u primjeni od samog početka borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma na globalnom nivou je sastavljanje i objavljivanje tzv. crne i sive liste nekooperativnih zemalja od strane MMF-a, FATFA-a, te OECD-a.

Bilo je mnogo pokušaja da se na međunarodnom nivou regulira pitanje pranja novca, koje je sa sobom nosila nezakonita proizvodnja, promet i potražnja za opojnim drogama. Prvi međunarodni dokument koji uređuje pitanje pranja novca je Konvencija UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih tvari, koja je donešena 19.12.1988. godine u Beču. (Gligorijević, 1990) Ova konvencija se odnosila uglavnom na prodaju droge, dok drugi međunarodni propisi koji su inicijalno slijedili njezin primjer svojom definicijom su obuhvatili nezakoniti prihod svih nezakonitih aktivnosti i protupravnih radnji, bez obzira na vrstu aktivnosti iz koje takav nezakoniti prihod potječe. Konvencija UN također sadrži nekoliko odredbi za ublažavanje učinaka pranja novca vezano uz nezakonitu prodaju droge. (Savona, 2000, p. 122) UN su donijele prvi sveobuhvatan sporazum koji zahtjeva poduzimanje preventivnih i represivnih mjera pranja novca za njezine potpisnice i kažnjavanje za ograničeni broj kriminalnih djela (promet droge) iz kojih prljavi novac i proizilazi.⁶

Vijeće Evrope je nastojalo da postavi temelje pravne regulative u suzbijanju pranja novca. Jedan od načina jestu i mjere privremenog oduzimanja i konfiskacije, koji se smatraju vjerojatno i najsnažnijim međunarodnim instrumentima koji reguliraju ovu materiju. Osim toga, Vijeće Evrope zahtijeva da države u najvećoj mogućoj mjeri međusobno sarađuju u svrhu provođenja istražnih i sudskih postupaka usmjerenih na oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda. Konvencija Vijeća Evrope donijeta je u Strazburgu 1990. godine. i ona je

usmjerena na postizanje što većeg jedinstva u vođenju kaznene politike kako bi se spriječilo nastajanje kaznenih djela i kako bi se njihovi počinioci adekvatno kaznili.⁷ Preciznije, svrha Konvencije je olakšanje međunarodne saradnje kako u pogledu pomoći u istraživanju, traženju, pljenidbi i oduzimanju prihoda i imovine stečene od svih vrsta kriminaliteta, a posebno novca stečenog iz teških zločina poput trgovine drogom i oružjem, terorističkih aktivnosti, trgovine djecom i mladim ženama, kao i za mnoga druga djela koja stvaraju velike profite. (Gilmore, 1999, p. 5) Konvencija Vijeća Evrope ažurirana je 2001. g. usvajanjem Okvirne odluke Official Journal L 182 a rezultirala je donošenjem varšavske konvencije 19. 5. 2005. godine. U ovoj konvenciji su unešene neke novine u odnosu na ranije donešenu konvenciju, a odnosile su se prije svega na problematiku terorističkih akcija, određivanje finansiranja terorizma kaznenim djelom, značaj sprečavanja finansiranja terorizma i pranja novca, te uloga finansijsko-obavještajne službe.

Grupa zemalja G-7 (SAD, Japan, Francuska, Njemačka, Italija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Kanada) su u julu 1989. godine na Summitu u Parizu osnovale Grupu za finansijsku akciju protiv pranja novca (FATF)⁸, koja nastoji da uspostavi međunarodne standarde i globalne akcije u suzbijanju pranja novca i finansiranja terorizma, na nacionalnom i međunarodnom nivou. FATF mjere se odnose na "procjenjivanje rezultata već ostvarene saradnje s namjerom prevencije iskorištavanja bankarskog sistema i finansijskih institucija u svrhu pranja novca, te razmatranje dodatnih preventivnih mjera na tom području, uključujući prilagođavanje pravnog i nadzornog sistema kako bi se unaprijedila multilateralna pravna pomoć" (Graham, Bell, & Elliott, 2006, p. 30). Godinu dana nakon osnivanja, u aprilu 1990. godine, FATF je napravio izvještaj sa 40 preporuka za sprečavanje pranja novca.⁹

⁶Konvencija UN obvezuje više od 160 zemalja da zakonom zabrane aktivnosti prodaje droge koje uključuju sticanje, prodaju, zavjeru, pomaganje i poticanje te omogućavanje počinjenja kaznenog djela zloupotrebe opojnih droga. U ovoj konvenciji je uključena i sveobuhvatna definicija pojma pranje novca, koja će kasnije postati osnova legislative.

⁷ Konvencija Vijeća Evrope ima 37 evropskih država članica.

⁸ FATF - *Financial Action Task Force*

⁹ FATF je prije tog izvješća izradio tzv. Prvo izvješće o pranju novca u Strasburgu, 7.2.1990. godine, koje je opisano kao najiscrpnije i najznačajnije međunarodno očitovanje o pranju novca. U to vrijeme FATF je imao 28 članica, država koje su predstavljale 80% od 500

Najvažnije mjere suzbijanja i sprečavanja pranja novca u okviru 40 Preporuka su: proširivanje kruga obveznika sa finansijskih i na nefinansijske institucije, identifikaciju stvarnog vlasnika, poduzimanje mjera dubinske analize, povratnu informaciju, izvješćavanje, nadzor i regulaciju sumnjivih transakcija te međunarodnu saradnju. Preporuke FATF koje se odnose na pranje novca podijeljene su u četiri poglavlja (FATF Standards, 2012):

A. Pravni sistem

- Obuhvat kaznenog djela pranja novca
- Privremene mjere i mjere konfiskacije

B. Mjere koje poduzimaju finansijske institucije i nefinansijski sektor i struke za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma

- Dubinska analiza stranke i čuvanje podataka
- izvješćivanje o sumnjivim transakcijama i odredbe o ustupanju podataka
- Ostale mjere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma
- Mjere koje se poduzimaju prema državama koje nedovoljno provode Preporuke FATF
- Nadzor i kontrola

C. Institucionalne i druge mjere potrebne u sistemima za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma

- Nadležna tijela, njihova ovlaštenja i resursi
- Transparentnost pravnih osoba i sporazuma

D. Međunarodna saradnja

- Međunarodna pravna pomoć i izručenje
- Drugi oblici saradnje

*Moneyval*¹⁰ je formiran u septembru 1997.g. od strane komiteta ministara Vijeća Evrope, a njegov zadatak je da vrši pojedinačne i zajedničke procjene postojećih mjera za borbu protiv pranja novca i da se oslanja na iskustva i procedure FATF-a.

Radna grupa za offshore finansijska tržišta (*Working group on offshore financial centres*) prilikom svog razmatranja problema pranja novca uzela je u obzir trenutni rad FATF-a na nekooperativnim nadležnostima (FATF o pranju

novca: Izvještaj o nekooperativnim zemljama i teritorijama - *FATF on Money Laundering: Report on Non-Cooperative Countries and Territories*), kao i rad koji poduzima OECD o porezu na konkurenciju (Štetne porezne konkurencije: Rastući globalni problemi - *Harmful tax competition: An emerging global issue*), kao i problem mita i korupcije (Konvencija o borbi protiv podmićivanja stranih javnih dužnosnika međunarodnim poslovnim transakcijama - *Convention on combating bribery of foreign public officials in international business transactions*).

Global Anti-Money Laundering Survey 2014 istražuje načine na koje organizacije vrše prevenciju, otkrivanje i odgovaranje na rizike usklađenosti sa procesima sprječavanja procesa pranja novca. Istraživanje je vršeno u novembru 2013. godine i distribuirano profesionalcima za sprečavanje i usklađenost sa procesima pranja novca u 1.000 globalnih banaka u 48 zemalja (od čega je 317 učesnika dalo odgovor). (Anderson & Pesce, 2014) Osnovni zaključci do kojih su došli su sljedeći: u porastu je fokus na viši menadžment, troškovi usklađenosti nastavljaju da se potcjenjuju, obuka i zapošljavanje zahtijevaju globalni pristup, poznavanje kupaca nastavlja i dalje da bude u fokusu, politički izložene osobe nastavljaju da napuštaju izložene organizacije, sankcije za usklađenost pokazuju neznatna poboljšanja ali još uvijek nedovoljna, regulatorni pristup je fragmentiran i nekonzistentan itd.

4 MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA AKTIVNOSTI SPREČAVANJA PRANJA NOVCA

Procesi globalizacije i sve veće korištenje tehnologije u poslovanjima, kao i omogućavanje slobodnog kretanja kapitala između zemalja, omogućilo je prljavom novcu da se lakše kreće između zemalja i da se na taj način sakrije njegovo pravo porijeklo. Ono što države treba da urade jeste da usaglase svoje zakone sa međunarodnim standardima i da aktivno učestvuju u izradi programa kojima bi se mogle aktivnosti pranja novca svesti na najmanju moguću mjeru. Vrlo je važno da regulative u svim zemljama budu

najvećih svjetskih banaka. U to vrijeme samo je nekoliko država smatralo da pranje novca predstavlja kriminalnu radnju.

¹⁰ Podkomitet Evropskog komiteta za kriminal Vijeća Evrope. Broji 30 zemalja članica.

ujednačene kako bi se spriječilo da kriminalne organizacije koriste pojedine zemlje sa slabijom finansijskom disciplinom za svoje kriminalne radnje. Pošto novac, bilo da potiče iz zakonom dozvoljenih ili nedozvoljenih aktivnosti, koristi iste finansijske kanale, veoma je teško prepoznati da li je u pitanju proces pranja novca ili jednostavna transakcija koja nema nikakve veze sa tim. Identifikacija stranaka u bilo kojem finansijskom poslu mora biti provedena adekvatno i potpuno, kako se ne bi desilo da zbog toga kriminalci izvrše svoje namjere pranja novca. Kako većina zemalja posjeduje Urede za sprečavanje pranja novca, potrebno je redovno izvještavati o svim transakcijama koje se obavljaju u gotovini, stranoj valuti, plemenitim metalima, draguljima, etc. Posebno treba biti oprezan ukoliko se dese sljedeći slučajevi koji mogu ukazivati da se radi o pranju novca:¹¹

- Poslovne aktivnosti osobe nisu u skladu sa njegovim dotadašnjim poslovima (na primjer osobe ili firme koje tvrde da trguju samo na regionalnoj ili nacionalnoj osnovi imaju veliki broj međunarodnih transfera unutra i van države).
- Kupci imaju neobične zahtjeve ili dolaze van okvira dotadašnjeg poslovanja klijenta.
- Velike sume novca treba uvijek preispitivati.
- Ukoliko klijenti dolaze iz područja u kojima je veliko prisustvo organiziranog kriminala, prodaje droge ili slabe regulacije.
- Promjene u poslovanju ili u poslovnim zahtjevima posebno treba istražiti.
- Postojanje većeg broja računa jednog te istog kupca koji se naknadno slijevaju na jedan centralni račun.
- Postojanje velikog broja transfera koji uključuju offshore banke, offshore područja ili područja sa visokim rizikom.
- Kupci primaju zajmove ili polažu zajmove u offshore bankama.
- Kupci imaju garancije ili su podržani od strane offshore banaka.
- Pojedinci isplaćuju ili uplaćuju velike količine novca iz poslova, koji nemaju lako unovčive prihode.

Vrlo važna stvar koja se teba preduzeti jeste da se osoblje koje dolazi u susret ili može doći u susret sa prijavim novcem obuči na koji način se mogu identificirati postupci pranja novca, jer ako im se unaprijed ne objasni na šta trebaju biti sumnjičavi, onda ti ljudi neće ni biti sumnjičavi na moguće radnje pranja novca. *Royal Canadian Mounted Police* je izdao brošuru u vezi pranja novca pod naslovom: "Preventivni vodič za mali biznis i valutu razmjene u Kanadi" (*A preventive guide for small business and currency exchanges in Canada*) koji se može koristiti kao osnovni trening materijal za bilo koji posao bilo gdje u svijetu.

Na sastanku u Saint Petersburgu u septembru 2013. godine, lideri G20 zemalja su zatražili od Globalnog foruma o transparentnosti i razmjeni informacija u poreske svrhe (kraće Globalni forum) da se uspostavi mehanizam za praćenje i pregled implementacije novog standarda za automatsku razmjenu informacija (*Automatic Exchange of Information Standard - AEOI*). U tom kontekstu su tražili od Globalnog foruma da radi i sarađuje sa drugim međunarodnim organizacijama i, posebno, sa Razvojnog radnom grupom (*Development Working Group - DWG*) zemalja G20, kako bi se omogućilo zemljama u razvoju učešće u međunarodnim standardima vezanim za AEOI. Lideri zemalja G20 također su pozvali Globalni forum da potakne rad FATF-a u vezi sa korisnim vlasništva. Osim toga, lideri zemalja G20 ohrabрили su Globalni forum za završetak dodjele sveobuhvatne ocjene zemlje u pogledu efikasne implementacije razmjene informacija na zahtjev i ohrabрили su Globalni forum da kontinuirano prati i osigura implementaciju standarda o razmjeni informacija na zahtjev. Global Forum je do februara 2014. godine ocijenio ukupno 64 nadležnosti. Ukupna ocjena pokazuju da 20 nadležnosti su ocijenjene sa "Usklađeno", 32 nadležnosti "Uglavnom usklađeno", 8 nadležnosti "Djelomično usklađeno" i 4 nadležnosti "Neusklađeno". (OECD, 2014)

Jedno od velikih dostignuća Globanog foruma je uspostavljanje jednakih uslova u 119 zemalja članica, koje su sada posvećene implementaciji standarda transparentnosti i razmjene informacija. Samo je Liban do sada odbijao da implementira

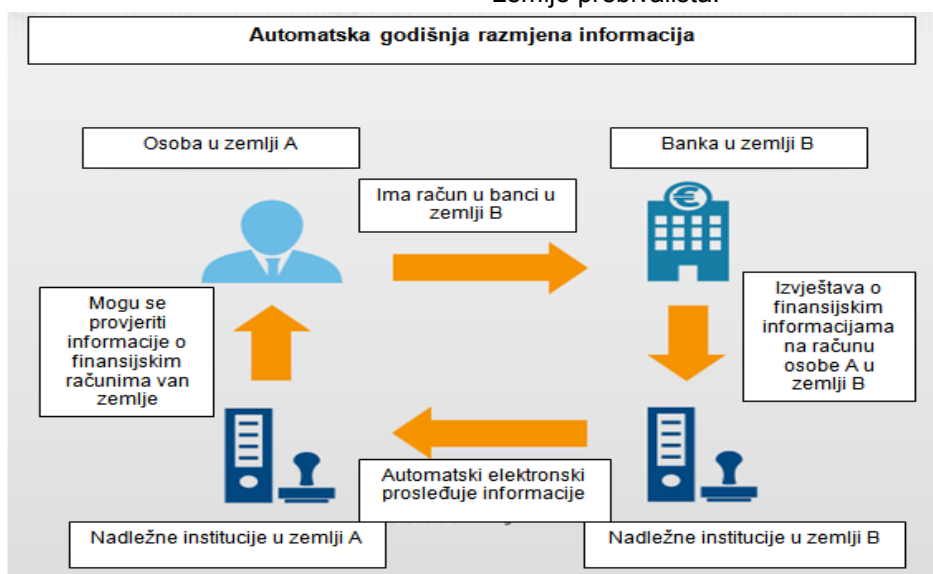
¹¹ Prilagođeno prema (Lilley, 2000, pp. 185-188)

standarde ali je uprkos tome postao član Globalnog foruma, jer je identifikovan kao nadležnost bitna za rad Globalnog foruma. Ovi rezultati pokazuju da rad Globalnog foruma dovodi do znatno poboljšano transparentnosti, širenja mreže razmjene informacija i nadogradnji pravnih okvira.

Grupa za automatsku razmjenu informacija radi u bliskoj saradnji sa OECD-om, grupom Svjetske banke i Razvojnomo radnom grupom G20 za rješavanje izazova s kojima se suočavaju zemlje u razvoju u implementaciji AEOI standarda. U 2015. godini revizija zadatka bit će završena, a u pripremi za sljedeći krug mišljenja, u vezi sa razmjeno informacija na zahtjev, trebao bi početi u 2016. godini. Razmjena informacija će pomoći

pri ranom otkrivanju svih mogućih načina i postupaka povezanih sa pranjem novca.

OECD i druge ekonomije su od 2000. godine organizovale multilateralni okvir u području transparentnosti i razmjene informacija za poreske svrhe poznatiji kao "Globalni forum o transparentnosti i razmjeni informacija u poreske svrhe" (*The Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes*), koji predstavlja međunarodno tijelo koje radi na implementaciji međunarodnih standarda o transparentnosti poreza. U njemačkom ministarstvu finansija 51 država je 29. 10. 2014. godine potpisala multilateralni sporazum o razmjeni informacija o finansijskim računima poreskih obveznika, koji imaju svoje račune izvan zemlje prebivališta.

Slika 1. Način razmjene informacija između finansijskih institucija u različitim zemljama

Izvor: (Anon, 2014)

Efektivna obuka je od ključnog značaja za razvijanje i zadržavanje profesionalaca koji se bave aktivnostima sprječavanja pranja novca, kao i za osiguravanje uspješne implementaciju samog okvira za sprječavanje pranja novca. Još uvijek je nekonzistentan pristup obuci osoblja koji se direktno ne bave aktivnostima sprječavanja pranja novca, uključujući i odbore direktora, što dodatno pogoršava regionalna odstupanja. Svi odbori direktora trebaju dobiti obuku za aktivnosti sprječavanja pranja novca kao obrazovani odbori direktora, koji su bitna komponenta u uspješnom izvršenju usklađenost okvira za sprječavanje pranja novca. Pored toga, trening povezan sa

aktivnostima sprječavanja pranja novca pruža rukovodstvu sposobnost da bolje razumiju i kvantificiraju rizik od izlaganja finansijskom kriminalu i na poslovnoj razini i na razini klijenta.

5 ZAKLJUČAK

Od početka 20. vijeka, a posebno u svjetlu globalne ekonomske i finansijske krize, ponovo je stavljen akcenat na neophodnost intenziviranja borbe protiv pranja novca i drugih nezakonitih radnji koje se realiziraju naročito kroz offshore jurisdikcije. Mnoge međunarodne organizacije grupacije, poput MMF-a, FATF-a, Moneyval-a, G-20, Egmont grupe, OECD-a i itd. su u tom

kontekstu izrazile spremnost i odlučnost u provođenju aktivnosti sprečavanja pranja novca, utaje poreza i sl. Ti naponi su polučili određenim rezultatima, ali je još uvijek ostalo mnogo prostora za djelovanje i unapređenje aktivnosti na suzbijanju ovog zaista rasprostranjenog i ozbiljnog globalnog problema. Teško je procijeniti koliko novca je do sada oprano, međutim ono što je svima poznato jeste da se radi o enormno velikim iznosima novca. Ovaj problem je prisutan širom svijeta, s tim da su posebno apostrofirani tzv. offshore entiteti ili poznatiji kao „poreski rajevi“, koji su vrlo često na meti perača novca. Nastojanja manje/više svih zemalja je da u okviru zakonske regulative, preventivnim i represivnim mjerama pokušaju spriječiti ili bar reducirati ovu negativnu pojavu, ali i uspostaviti saradnju s međunarodnim organizacijama. Transparentna razmjena

podataka o pranju novca između zemalja je svakako vrlo bitan faktor koji na globalnom nivou omogućava lakše usaglašavanje regulative i na taj način smanjenje mogućnosti korištenja zemalja sa slabijom regulativom za potrebe pranja novca. Usaglašavanje na međunarodnom nivou se vrši na osnovu međunarodnih standarda koji treba da regulišu ovu oblast. Potrebno je dodatno podići razinu svijesti svih o potrebi regulisanja ovog itekako važnog fenomena koji ima negativne reperkusije na globalni finansijski sistem. Na globalnom nivou je neophodno uspostaviti znatno veći nivo međunarodne koordinacije u svrhu uspostavljanja jedinstvenog i efikasnog sistema, kao presudnog instrumenta za onemogućavanje i sprečavanje pojave pranja novca u budućem periodu.

CITIRANI RADovi

- Anderson, J., & Pesce, T. (2014). *Global Anti-Money Laundering Survey*. Retrieved from KPMG International: <https://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/global-anti-money-laundering-survey/Documents/global-anti-money-laundering-survey-v6.pdf>
- Anon. (29. Oct 2014). *Berlin Tax Conference 2014: Fifty states call for greater tax transparency and fairness*. Dohvaćeno iz Bundesministerium der Finanzen: <http://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Pressemitteilungen/2014/2014-10-29-berlin-tax-conference-2014.html>
- Bejaković, P. (1997). Pranje novca. *Financijska praksa*, 21(3), 461-466. Retrieved from http://www.ijf.hr/pojmovnik/pranje_novca.htm
- FATF Standards. (2012). *FATF 40 Recommendations*. FATF/OECD. Retrieved from <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/FATF%20Standards%20-%2040%20Recommendations%20rc.pdf>
- Gilmore, W. (1999). Dirty Money: The Evolution of Money Laundering Counter-Measures. *Council of Europe Publishing*, 1-19. Retrieved from [ww.globallawbooks.org/reviews/getFile.asp?id](http://www.globallawbooks.org/reviews/getFile.asp?id)
- Gligorijević, S. (1990, Nov 23). Zakon o ratifikaciji konvencije Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstancija. *Službeni list SFRJ*(14), 10-31. Retrieved from http://www.hnb.hr/novcan/pranje_novca_terorizam/sfrj-konvencija-un.pdf
- Graham, T., Bell, E., & Elliott, N. (2006). *Money Laundering (Butterworth's Compliance Series)*. London: Butterworth-Heinemann.
- Heršak, G. (1992). Pranje novca. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 741-762.
- Kapor, P. (2012). *Međunarodne poslovne finansije*. Beograd: Megatrend.
- Kovačević, R. (2011). *Međunarodne finansije*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta .
- Lilley, P. (2000). *Dirty Dealing: The Untold Truth About Global Money Laundering*. London: Kogan Page.
- Meštrović, D. (2002). *Legalizacija nelegalno stečenog kapitala*. Zagreb: Policija i sigurnost.
- Miljković, D. (2008). *Međunarodne finansije*. Beograd: Ekonomski fakultet.

- Mista, N. (2013). *Sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma*. Sarajevo: Revicon.
- OECD. (2014). Progres report to the G20 finance ministers and central bank governors: update on effectiveness and on-going monitoring. *Global forum on transparency and exchange of information for tax purposes* (p. 2). OECD.
- Savona, E. (2000). *Responding to Money Laundering: International Perspectives*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
- Zakon. (2009). Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti. *Službeni glasnik BiH*, 53(09), 29. Retrieved from http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/zakoni/ba/zakon_o_sprečavanju_pranja_novca_53_09.pdf

Datum prve prijave: 25.12.2014.
Datum prijema korigovanog članka: 14.05.2015.
Datum prihvatanja članka: 21.06.2015.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – **APA Sixth Edition**:

Nuhanović, S., & Baraković-Nurikić, M. (2015, jul 15). Mogućnosti unapređenja aktivnosti sprečavanja pranja novca na globalnom nivou. (Z. Čekerevac, Ed.) *FBIM Transactions*, 3(2), 81-92. doi:10.12709/fbim.03.03.02.10

Style – **Chicago Sixteenth Edition**:

Nuhanović, Senija, and Mirnesa Baraković-Nurikić. 2015. "Mogućnosti unapređenja aktivnosti sprečavanja pranja novca na globalnom nivou." Edited by Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 3 (2): 81-92. doi:10.12709/fbim.03.03.02.10.

Style – **GOST Name Sort**:

Nuhanović Senija and Baraković-Nurikić Mirnesa Mogućnosti unapređenja aktivnosti sprečavanja pranja novca na globalnom nivou [Journal] // *FBIM Transactions* / ed. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, jul 15, 2015. - 2 : Vol. 3. - pp. 81-92.

Style – **Harvard Anglia**:

Nuhanović, S. & Baraković-Nurikić, M., 2015. Mogućnosti unapređenja aktivnosti sprečavanja pranja novca na globalnom nivou. *FBIM Transactions*, 15 jul, 3(2), pp. 81-92.

Style – **ISO 690 Numerical Reference**:

Mogućnosti unapređenja aktivnosti sprečavanja pranja novca na globalnom nivou. **Nuhanović, Senija and Baraković-Nurikić, Mirnesa**. [ed.] Zoran Čekerevac. 2, Beograd : MESTE, jul 15, 2015, *FBIM Transactions*, Vol. 3, pp. 81-92.